

УДК 791.071.4(477)

А. В. Бязручка

*прафесар кафедры рэжысуры тэлебачання
Кіеўскага нацыянальнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў,
доктар мастацтвазнаўства, дацэнт (Україна)*

ВЯДОМЫ ЎКРАЇНСКІ МЕДЫЯПЕДАГОГ У. Г. ГАРПЕНКА (да 75-годдзя з дня нараджэння)

У артыкуле даследуецца педагагічная дзейнасць вядомага ўкраінскага медыяпедагога, кінарэжысёра, кіназнаўцы, доктара мастацтвазнаўства, прафесара, акадэміка Акадэміі вышэйшай школы Уладзіміра Рыгоравіча Гарпенкі. Асаблівая ўвага нададзена галоўнаму медыяпедагагічнаму праекту Уладзіміра Гарпенкі — створанаму ім Інстытуту экранных мастацтваў імя Івана Мікалайчука. Прааналізаваны асноўныя педагагічныя прыёмы і метады падрыхтоўкі спецыялістаў экранных мастацтваў у Інстытуце экранных мастацтваў імя Івана Мікалайчука, у якім на працягу дзесяці гадоў У. Р. Гарпенка быў рэктарам.

Bezruchko O.V. Famous Ukrainian mediapedagog V. G. Gorpenko

In the article investigated pedagogical activity of the famous Ukrainian mediapedagog, film director, scientist in area of the cinema and TV, Doctor of Study of Art, Professor, academician of Academy of higher school Vladimir Grigorievich Gorpenko. The special attention is spared to main mediapedagogical project of Vladimir Gorpenko — Institute of the CRT arts named of Ivan Mykolaychuk, created by him. In this educational establishment ten years V. Gorpenko was the chancellor. Autor analised basic pedagogical receptions and methods of studing of specialists of the CRT arts in Institute of the CRT arts named of Ivan Mykolaychuk.

Медыяпедагагічную, навуковую і творчую дзейнасць вядомага ўкраінскага медыяпедагога, кіназнаўцы, кінарэжысёра, доктара мастацтвазнаўства (2001) па дзвюх спецыяльнасцях: “Тэорыя і гісторыя культуры” і “Кінамастацтва. Тэлебачанне”, прафесара (2002), акадэміка Акадэміі вышэйшай школы, члена Нацыянальнага саюза кінематаграфістаў Украіны Уладзіміра Рыгоравіча Гарпенкі вывучалі І. Зубавіна [1], С. Трымбач [2], І. Журавель [3], А. Бязручка [4–7] і інш. Тым не менш у сувязі з яго 75-гадовым юбілеем новыя даследаванні з’яўляюцца надзвычай актуальнымі.

На працягу 1963–2002 гг. У. Р. Гарпенка працаваў кінарэжысёрам Кіеўскай кінастудыі мастацкіх фільмаў імя А. П. Даўжэнкі (цяпер — Нацыянальная кінастудыя мастацкіх фільмаў імя А. П. Даўжэнкі), дзе паставіў стужкі “Лаўры” (1972; дыплом за рэжысёрскі дэбют Рэспубліканскага кінафестывалю, Жданаў, 1973), “Дождж у чужым горадзе” (1979, т/ф, 2 серыі, сааўт.), “Тваё мірнае неба” (1984), відэастужкі “Хто мы?” (1995, трылогія;

лепшы відэафільм ВКФ, Івана-Франкоўск, 1996), “Чарнігаў” (1997; Гран-пры МКФ “Вецер падарожжаў”, Кіеў, 1998), ажыццявіў шэраг тэлепраектаў.

Творчую і навуковую працу У. Р. Гарпенка спалучаў з выкладаннем творчых дысцыплін кіно і тэлебачання на кінафакультэце КДІТМ імя І. К. Карпенкі-Карага [8]. Прайшоўшы школу другога педагога ў творчых майстэрнях рэжысёраў кіно Віктара Іларыёнавіча Іўчанкі — Уладзіміра Захаравіча Доўганя, Цімафея Васільевіча Ляўчука, У. Р. Гарпенка стаў асноўным майстрам курса і самастойна падрыхтаваў некалькі майстэрняў рэжысёраў тэлебачання.

Адказную пасаду дэкана ў самыя цяжкія гады для факультэта кіно і тэлебачання КДІТМ імя І. К. Карпенкі-Карага (1994–2000) займаў менавіта У. Р. Гарпенка. Нельга абысці ўвагай яго ўдзел у першым выпуску новай для кінафакультэта спецыяльнасці “Гукарэжысура”.

Пасля закрыцця Кіеўскага дзяржаўнага інстытута кінаінжынераў (КДІК) спецыялістаў па гэтай галіне кіно рыхтавалі толькі ў палітэхнічных інстытутах з адпаведным тэхнічным напрамкам, а таму адкрыццё гэтай спецыяльнасці стала яскравым доказам спадчыннасці ўкраінскай кінапедагагікі.

На кафедры тэлебачання кінафакультэта КДІТМ ім. І. К. Карпенкі-Карага пад кіраўніцтвам У. Р. Гарпенкі былі закладзены метадалагічныя асновы навучання мастацтву гукарэжысуры. І як узнагарода педагогам — студэнт Я. Саламыкін за гукарэжысёрскую працу атрымаў дыплом Міжнароднага фестывалю “Залаты Віцязь” з фармулёўкай “За філасофію гуку”.

У часы кіраўніцтва У. Р. Гарпенкам кінафакультэтам КДІТМ імя І. К. Карпенкі-Карага ўпершыню быў здзейснены выпуск спецыялістаў па спецыялізацыі “Тэлэрэпарцёр” пад кіраўніцтвам У. Цярэшчанкі, Т. Цымбал і інш. [9].

Шмат дзесяцігоддзяў У. Р. Гарпенка паспяхова выходзіў спецыялістаў для кіно і тэлебачання ў асноўных вышэйшых навучальных установах Украіны адпаведнага профілю: Кіеўскім нацыянальным універсітэце тэатра, кіно, тэлебачання імя І. К. Карпенкі-Карага, Інстытуце павышэння кваліфікацыі работнікаў прэсы, тэлебачання і радыёвяшчання Украіны, Кіеўскім універсітэце культуры, Кіеўскім нацыянальным універсітэце культуры і мастацтваў, Луганскім дзяржаўным інстытуце культуры, Кіеўскай нацыянальнай акадэміі кіруючых кадраў культуры і мастацтваў Украіны, Інстытуце тэлебачання, кіно і тэатра Кіеўскага міжнароднага ўніверсітэта і інш.

Увесь гэты час ён марыў стварыць уласны інстытут экранных мастацтваў, у якім можна было б увасобіць усе медыяпедагагічныя напрацоўкі: “За 40 гадоў выкладання рэжысуры, у прыватнасці, і ў часы дэканства на кінафакультэце тэатральнага інстытута імя І. К. Карпенкі-Карага, мы з калегамі пераканаліся —

варта кардынальна змяніць саму сістэму падрыхтоўкі творчых спецыяльнасцей. Гэта ілюзія, што мастацтву можна навучыць, як гэта рабілася шмат гадоў праз так званую муштру. Вопыт паказвае — лепш вучыцца ў працэсе практычнай працы — здымаць, іграць, прыдумляць, а зрабіўшы, — шукаць і атрымліваць адказы на пытанне, здабываць веды і ўменні, якіх не хапае” [7, с. 28].

Менавіта таму ў 2005 г. У. Р. Гарпенка стварыў і ў якасці рэктара ўзначаліў прыватную вышэйшую навучальную ўстанову “Інстытут экранных мастацтваў імя Івана Мікалайчука” (ІНЭМ), у якім разам з калектывам аднадумцаў увасабляў усе медыяпедагагічныя праекты.

ІНЭМ атрымаў ліцэнзіі па чатырох спецыяльнасцях — “Кіна-, тэлемастацтва”, “Тэатральнае мастацтва”, “Практычная псіхалогія” і “Сацыяльная праца”. Здзіўляе разнастайнасць прафесій, да якіх рыхтавалі ў гэтай вышэйшай навучальнай установе, — сямнаццаць. Назавем асноўныя: рэжысёры кіно, тэлебачання, тэатра, відовішчных мерапрыемстваў; акцёры тэатра і кіно; кінатэлеаператары; фотамастакі, сцэнарысты і драматургі тэатра; гукарэжысёры, прадзюсары, каскадзёры і інш.

Прадуманай была і сістэма даінстытутскай падрыхтоўкі будучых кінематаграфістаў і тэлевізійшчыкаў — працавала Гімназія экранных мастацтваў, у якой вучыліся хлопчыкі і дзяўчынкі ад пятага да адзінаццатага класаў, працавалі падрыхтоўчыя курсы, перыядычна праходзілі дні адкрытых дзвярэй, быў створаны Каледж экранных мастацтваў.

У. Р. Гарпенка распрацаваў выразную і паслядоўную сістэму падрыхтоўкі, якая выключала выпадковасць. Студэнт па гэтай сістэме павінен быў творча расці кожны дзень, на ўсіх лекцыях і семінарах, а не “ад сесіі да сесіі”, як у савецкай сістэме. Вопытныя педагогі ІНЭМ дапамагалі студэнтам назіраць за ўласнымі перажываннямі, радасцю і смуткам, а потым увасабляць іх, пераносячы на экран.

Медыяпедагог Гарпенка лічыць, што залог прафесійнасці — уменне ўспрымаць чужы боль як свой, і толькі пасля гэтага — “агульная культура, густ і жаданне вучыцца, рабіць тое, што прыносіць радасць з экрану тэлебачання або сцэны” [9, с. 28].

Майстар пастаянна займаўся навукова-метадычнай работай: ім былі складзены праграмы курсаў падрыхтоўкі бакалаўраў і магістраў па спецыяльнасці “Кінатэлемастацтва”, у прыватнасці “Метадалогія выкладання прафесійных дысцыплін аўдыёвізуальных мастацтваў”, “Маўленчая культура сучаснага тэлебачання” і інш.; падрыхтаваны навукова-метадычныя комплексы па дысцыплінах “Гісторыя рэжысуры тэатра, кіно, тэлебачання”, “Асновы тэлежурналістыкі”; ён выкладаў дысцыпліны “Гісторыя рэжысуры тэатра, кіно і

тэлебачання», «Кінарэжысура», «Кінатэлэрэжысура», «Мантаж», «Выразныя сродкі аўдыёвізуальных мастацтваў», «Асновы тэлежурналістыкі» і інш.

Многія ўкраінскія медыяпедагагі былі здзіўлены тым фактам, што ў ІНЭМ імя І. Мікалайчука не было дысцыпліны «Гісторыя кіно». Глумачачы такое становішча рэчаў, У. Р. Гарпенка казаў, што студэнтам не трэба вывучаць проста даты, імёны і назвы фільмаў — самым лепшым варыянтам для іх будзе авалоданне і разуменне тых змен, якія адбываліся ў рэжысуры ў розныя перыяды развіцця кіно і телебачання. Менавіта таму распрацаваная разам з сябрамі-аднадумцамі В. Кісіным, В. Чубасавым праграма называецца «Гісторыя рэжысуры тэатра, кіно, телебачання», а не «Гісторыя ўкраінскага кіно» або, скажам, «Гісторыя савецкага кіно».

Студэнты У. Р. Гарпенкі спачатку вучыліся, як ужо адзначалася вышэй, спасцігаць жыццё, а ўжо потым вывучалі гісторыю, прафесійныя дысцыпліны. Важны элемент, які прывіваў студэнтам, — не толькі выказвацца на экране, але і, што не менш важна, умець адстойваць уласныя погляды ў мастацтве.

Гэты пастулат падобны на педагагічную парадыгму У. І. Іўчанкі, які любіў творчыя пошукі і ніколі не паказваў студэнтам, як гэта павінна быць, знішчаючы іх ініцыятыву ўласным аўтарытэтам, а, наадварот, любіў шукаць разам з вучнямі, знаходзячы пасля шматлікіх спроб адзінае правільнае творчае рашэнне [10]. Узнагародай для У. І. Іўчанкі было імгненнае азэрэнне вучня, які знайшоў уласную трактоўку вобраза [11]. Творчае крэда, якое ён спавядаў сам і заўсёды спрабаваў прывіць сваім вучням, — спроба знайсці ўласны шлях у мастацтве і ў жыцці: «Самабытнасць — вось што адрознівае сапраўднага творцу ад рамесніка» [12, с. 21].

Надзвычай эфектыўным для вучобы У. Р. Гарпенка лічыў агульнае авалоданне сумежнымі прафесіямі студэнтамі ўсіх спецыяльнасцей. Так, напрыклад, рэжысёры-першакурснікі ў ІНЭМ авалодвалі відэакамерай, а будучыя апэратары вучыліся мець зносіны з актёрамі, фотамастакі разбіраліся ў тонкасцях тэхнікі мовы.

Кожны са студэнтаў-першакурснікаў мог узяць відэакамеру, зняць, што яго хвалюе, а потым на мантажным камп'ютары зманціраваць свае першыя экранныя працы. Такая творчасць з'яўлялася патрэбай, а не прымусам — менавіта таму яна была надзвычай плённай і карыснай для адчування ўпэўненасці ва ўласных сілах.

Неабходна адзначыць, што прапанаваная У. Р. Гарпенкам методыка авалодання студэнтамі-першакурснікамі сумежных спецыяльнасцей дала у першую чаргу магчымасць разабрацца ва ўласных перавагах і, самае галоўнае, правільна выбраць уласную творчую прафесію. Бо не сакрэт, што пры традыцыйнай сістэме навучання многія выпускнікі пасля практычнай працы на

вытворчасці расчароўваліся ў сваёй прафесіі і у лепшым выпадку змянялі спецыялізацыю з аператара, напрыклад, на рэжысёра, а ў горшым — спынялі творчасць.

Хоць, як лічыць Уладзімір Гарпенка, ён будзе задаволены нават у тым выпадку, калі з яго вучняў проста выйдучь выдатныя мамы і таты [9]. Гэтая педагагічная дактрына тоесная дактрыне Даўжэнкі (не так важна, якую творчую прафесію выберуць вучні — галоўнае, каб яны сталі сапраўднымі людзьмі). Методыка авалодання студэнтамі-першакурснікамі сумежных спецыяльнасцей пашырала кругагляд студэнтаў і, што не менш важна, дапамагала ў будучыні выпускнікам лепш разумець сваіх калег у творчых групах.

Студэнты ІНЭМ імя І. Мікалайчука праходзілі практыку на розных кінастудыях, тэлевізійных каналах Украіны — Першым нацыянальным, “Голас”, СТБ, ТРК “Кіеў”, Кіеўскай, Адэскай і Ялцінскай кінастудыях і інш. Спалучэнне тэорыі з практычнымі заняткамі адкрывала вучням У. Р. Гарпенкі шырокія магчымасці, пра што медыяпедагог неаднаразова казаў у інтэрв’ю: “Адносна працаўладкавання, дазволю сабе ўзгадаць, усе гады педагогікі студэнтам Віктара Кісіна, Вадзіма Чубасава і Уладзіміра Гарпенкі дзверы былі адкрыты на ўсіх студыях. Працягваючы традыцыі тых, каго ўжо няма з намі, прызнаючы іх высокія крытэрыі, абапіраючыся на майстэрства сучасных прафесіяналаў найвышэйшага ўзроўню, мы перакананы, што нашы студэнты ніколі не ганьбяць сваіх настаўнікаў” [7, с. 28–29].

У выніку рэформы ўкраінскай сістэмы вышэйшай адукацыі 2015 г. было зачынена каля 80 інстытутаў. Такім чынам, пасля дзесяці гадоў паспяховай дзейнасці спыніў працу Інстытут экранных мастацтваў імя Івана Мікалайчука. Зараз У. Р. Гарпенка працуе загадчыкам кафедры кінатэлемастацтва Кіеўскага ўніверсітэта культуры, прафесарам кафедры аператарскага майстэрства Кіеўскага нацыянальнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, прафесарам кафедры рэжысуры тэлебачання Кіеўскага нацыянальнага ўніверсітэта тэатра, кіно, тэлебачання ім. І. К. Карпенкі-Карага.

Настаўнік працягвае жыць у працах сваіх вучняў, а іх, таленавітых, маладых, яркіх, ва Уладзіміра Рыгоравіча Гарпенкі вельмі шмат. Іх праца ў аўдыёвізуальных мастацтвах і вытворчасці Украіны і за мяжой — найлепшы вынік яго дзейнасці.

Пераклад з украінскай мовы С. В. Венідзіктава

Спіс асноўных крыніц

1. Зубавіна, І. Б. Кінематограф незалежнай Украіны: тэндэнцыі, фільмы, постаті / І. Б. Зубавіна. — Київ, 2007. — 296 с. [Вернуться к статье](#)

2. Тримбач, С. В. Горпенко Володимир Григорович / С. В. Тримбач // Енциклопедія Сучасної України / Національна академія наук України, Наукове товариство ім. Шевченка, Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. — Київ, 2008. — Т. 6 : Го–Гю. — С. 308. [Вернуться к статье](#)
3. Журавель, І. Інтерв'ю з ректором Інституту екранних мистецтв ім. І. Миколайчука В. Г. Горпенком / І. Журавель // Помічник абітурієнта. — 2008. — № 9. — С. 28–29. [Вернуться к статье](#)
4. Безручко, О. В. Г. Горпенко: режисер і педагог / О. В. Безручко // Педагогічна теорія і практика : зб. наук. пр. — Київ : КиМУ, 2011. — Вип. 2. — С. 57–69. [Вернуться к статье](#)
5. Безручко, О. Кінопедагог і режисер В. Г. Горпенко / О. В. Безручко // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури : зб. наук. пр. — Київ : Міленіум, 2011. — Вип. XXVII. — С. 240–247. [Вернуться к статье](#)
6. Безручко, О. Кінопедагогічна діяльність професора В. Г. Горпенка / О. В. Безручко // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал. — Київ : Міленіум, 2010. — № 4. — С. 84–88. [Вернуться к статье](#)
7. Безручко, О. Шлях у педагогіку екранних мистецтв Володимира Горпенка / О. В. Безручко // Мистецтвознавство України : зб. наук. пр. — Київ : Муз. Україна, 2010. — Вип. 11. — С. 140–145. [Вернуться к статье](#)
8. Горпенко, В. Г. Автобіографія / В. Г. Горпенко // Архив КНУТКТ ім. І. К. Карпенко-Карого. — Личное дело В. Г. Горпенко. [Вернуться к статье](#)
9. Горпенко, В. Г. Интервью о педагогической деятельности, март 2003 г. / В. Г. Горпенко // Частный архив автора. [Вернуться к статье](#)
10. Горпенко, В. Г. Воспоминания о В. И. Ивченко на вечере памяти, ноябрь 2002 г. / В. Г. Горпенко // Частный архив автора. [Вернуться к статье](#)
11. Горпенко, В. Уроки, здобуті в дорозі. До 70-річчя від дня народження В. І. Івченка / В. Г. Горпенко // Культура і життя. — 1982. — № 46. — С. 5. [Вернуться к статье](#)
12. Слободян, В. Р. Кіноактор і сучасність / В. Р. Слободян. — Київ : Мистецтво, 1987. — 283 с. [Вернуться к статье](#)